

Evaluatie van de pilot Gezonde Smikkelweken op basisscholen in lage SES wijken

Geertje van Wijk,
Femke Hoefnagels,
Marieke Battjes-Fries

© 2023 Louis Bolk Instituut

Evaluatie van de pilot Gezonde Smikkelweken op
basisscholen in lage SES wijken

Geertje van Wijk MSc., Femke Hoefnagels MSc., Dr. Ir.
Marieke Battjes-Fries

Publicatienummer: 2023-035 VG

31 pagina's

Deze publicatie is beschikbaar via
www.louisbolk.nl/publicaties

www.louisbolk.nl

info@louisbolk.nl

T 0343 523 860

Kosterijland 3-5

3981 AJ Bunnik

 @LouisBolk

Louis Bolk Instituut: Onderzoek en advies ter bevordering van
duurzame landbouw, voeding en gezondheid

Voorwoord

Deze rapportage beschrijft de evaluatie van de pilot Gezonde Smikkelweken van Spoony op basisscholen in lage SES wijken die het Louis Bolk Instituut in opdracht van Spoony en Jong Leren Eten heeft uitgevoerd. Het onderzoek is gefinancierd door Jong Leren Eten. De Gezonde Smikkelweken is geëvalueerd op het bereik, geschiktheid, (multiculturele) inclusie, implementatie, waardering, borging en gepercipieerd effect. We danken alle deelnemers die de vragenlijsten hebben ingevuld en/of die we mochten interviewen.

Inhoud

1 Inleiding en achtergrond	6
1.1 Aanleiding onderzoek	6
1.2 Doel van het onderzoek	7
2 Methode	8
2.1 De interventie	8
2.2 Onderzoeksopzet en meetprocedure	8
2.3 Studiepopulatie	10
2.4 Uitkomstmaten	10
2.5 Data-analyse	11
3 Resultaten	12
3.1 Studiepopulatie	12
3.2 Voorbereiding op de Gezonde Smikkelweken	13
3.3 De eerste indruk	14
3.4 Het inzetten van de Gezonde Smikkelweken	14
3.5 Implementatie en het verloop van de Gezonde Smikkelweken	15
3.6 De aansluiting met de leerlingen	17
3.7 Waardering en terugblik op het doorlopen van de Gezonde Smikkelweken	19
3.8 Ouderbetrokkenheid	20
3.9 Ervaren effect op de leerlingen	21
3.10 Wat willen leerkrachten in de toekomst?	21
3.11 Ideeën van de leerkrachten uit de interviews voor volgende edities	22
4 Conclusie en discussie	24
Literatuur	26
Bijlage 1: Open antwoorden op vragen in de leerkrachtvragenlijst	27

1 Inleiding en achtergrond

1.1 Aanleiding onderzoek

Het aanleren van een gezond en duurzaam eetpatroon aan kinderen is belangrijk voor een goede ontwikkeling, gezondheid en het milieu^{1,2}. Met de huidige klimaatcrisis en met een toenemende prevalentie van chronische ziekten is dit extra van belang. Scholen bieden een ideale omgeving om kinderen te onderwijzen over gezonde en duurzame eetgewoonten, omdat kinderen met alle achtergronden hier veel tijd doorbrengen en scholen een leeromgeving bieden om kennis en vaardigheden aan te leren³⁻⁵.

De Gezonde Smikkelweken, ontwikkeld door Spoony, heeft als doel kinderen op een speelse manier gezondere eetgewoonten aan te leren⁶. Dit jaarlijkse programma, dat drie jaar geleden opgericht is door Spoony in samenwerking met Jong Leren Eten Noord Holland, richt zich op kinderen tussen 4 en 12 jaar. In juli 2021 werd een pilot van dit programma uitgevoerd op 120 buitenschoolse opvang (BSO) locaties in Noord-Holland, in juli 2022 werd het programma landelijk uitgebreid naar ongeveer 600 BSO-locaties (waarbij circa 50.000 kinderen werden bereikt) en in juli 2023 werd het programma wederom landelijk uitgerold (waarbij circa 120.000 kinderen werden bereikt). Meer dan duizend kinderen namen daarnaast deel aan de gezonde en duurzame uitdagingen op het bijbehorende online platform. Zowel de evaluatie van de pilot in 2021 als de evaluatie van de landelijke uitrol in 2022 heeft positieve en veelbelovende resultaten laten zien^{7,8}. Het programma is volledig missie-gedreven en heeft geen winstoogmerk. Om het programma verder te ontwikkelen is in mei 2022 stichting Spoony opgericht. Het programma wordt sindsdien vanuit de stichting verder uitgerold.

Voor 2023 had Spoony de ambitie om dit programma niet alleen op BSO-locaties en thuis aan te bieden, maar ook als een aangepast programma te testen in groep 4-7 van circa 200 basisscholen in de laatste weken van het schooljaar (juni/juli 2023). Hiervoor heeft stichting Spoony een donatie ontvangen van Stichting Goeie Grutten. De focus lag op scholen in wijken met lage sociaaleconomische status (SES). Voedseleducatie en het aanbieden van gezonde en duurzame voeding is van extra belang voor kinderen in een kwetsbare positie, zoals kinderen die opgroeien in armoede⁹. Deze kinderen hebben vaker een minder gezond en voedzaam eetpatroon, hebben vaker een chronische ziekte en hebben een groter risico op chronische ziekten op de langer termijn^{9,10}. Het blijkt ook dat kinderen op scholen in lage SES wijken het lastiger hebben dan kinderen die in hogere SES wijken naar school gaan, onder andere doordat deze kinderen vaker een taal- of leerachterstand en concentratie- of gedragsproblemen te maken en vaker te maken hebben met complexe thuissituaties, ouders die de Nederlandse taal niet voldoende beheersen, het financieel moeilijk hebben en in een sociaal isolement zitten¹¹. Het richten van voedseleducatieprogramma's op deze doelgroep is daarom van groot belang, en is

het essentieel om in kaart te brengen hoe voedseducatie specifiek voor deze doelgroep passend en succesvol gemaakt kan worden.

Om uitvoerbaarheid en effectiviteit van voedseducatie in het basisonderwijs te optimaliseren, is het nuttig om te onderzoeken in hoeverre de Gezonde Smikkelweken even succesvol is op de basisschool als op de BSO en, specifiek, in hoeverre de Gezonde Smikkelweken als vorm van voedseducatie passend en geschikt is voor kinderen op basisscholen in lage SES wijken. Daarnaast is het nuttig om te toetsen in hoeverre dit programma de brug naar huis kan slaan en daarmee een goede vorm is om (via school) de ouders en kinderen (met alle achtergronden) thuis te bereiken met voedseducatie.

1.2 Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek is om de pilot van de Gezonde Smikkelweken in groep 4-7 van de basisschool, voornamelijk bij scholen in lage SES wijken, onder leerkrachten, ouders/verzorgers en leerlingen te evalueren op implementatieaspecten zoals bereik, geschiktheid, (multiculturele) inclusie, implementatie, waardering, borging en gepercipieerd effect. Hiermee kunnen de Gezonde Smikkelweken en andere voedseducatieprogramma's geoptimaliseerd worden, onder andere zodat ze inclusiever en beter passend zijn voor basisscholen in lage SES wijken, met een verbinding naar thuis.

2 Methode

2.1 De interventie

In juni-juli 2023 ontvingen circa 200 basisscholen door heel Nederland via Spoony het Gezonde Smikkelweken pakket waarmee leerkrachten samen met de leerlingen drie weken lang spelenderwijs aan de slag konden met het leren over, ontdekken, proeven en klaar maken van groenten. Hierin staan ervaringsgericht leren, plezier en vrolijkheid centraal, met het doel de smaakontwikkeling, voedselvaardigheden (koken & bakken, wegen, met elkaar eten) en kennis over gezonde en duurzame voeding bij kinderen te bevorderen. In het Gezonde Smikkelweken pakket zat:

- een handleiding voor leerkrachten
- werkboekjes voor leerlingen (groep 4/5 en 6/7)
- een poster om alle opdrachten op af te vinken
- de ingrediënten voor het maken van twee recepten
- de benodigde materialen om activiteiten mee uit te voeren

Daarnaast kregen leerkrachten - ongeacht of zij meededen aan de Gezonde Smikkelweken of niet - toegang tot het online platform www.gezondesmikkelweken.nl waar kinderen mee konden doen aan challenges en hiermee diverse prijzen konden winnen.

De activiteiten die leerkrachten met hun klas konden uitvoeren bestonden uit theoretische lessen over onder andere gezonde voeding, ingrediënten en etiketten lezen, en uit activiteiten en challenges die de leerlingen konden uitvoeren, waaronder de 'vul je broodtrommel-activiteit', het maken van de gezonde broodspread, het ontwerpen van een eigen etiket, het invullen/noemen van de groentenamen op de poster en spellen met de Spoony placemat.

Het lesmateriaal is ontwikkeld door Spoony in samenwerking met Françoise Giesen en Carolien Plasschaert; zij hebben ruim 12 jaar ervaring hebben met het maken van lespakketten voor school en Françoise staat tevens parttime voor de klas. Het lesmateriaal is zo gemaakt dat leerkrachten het zelfstandig in hun klas in kunnen zetten. Voor het lesmateriaal is ook een samenwerking gestart met Smaaklessen. De uitrol van deze pilot voor de zomervakantie van 2023 is uitgevoerd door Spoony, in samenwerking met Jong Leren Eten, het Voedingscentrum, Smaaklessen en diverse mediapartners zoals Quest Junior en Kinderopvang Totaal.

2.2 Onderzoeksopzet en meetprocedure

Dit onderzoek omhelsde, met een mixed-methods opzet, het uitvoeren van een procesevaluatie door middel van digitale vragenlijsten en semigestructureerde interviews. Binnen de procesevaluatie werden alle basisscholen die in juni-juli 2023 deelnamen aan de

pilot van de Gezonde Smikkelweken op de basisschool gevraagd na afloop van de Gezonde Smikkelweken een digitale vragenlijst onder de leerkrachten, ouders en leerlingen te verspreiden. Onder de leerkrachten die de digitale vragenlijst hadden ingevuld werden twee pakketten met groenteactiviteiten t.w.v. €100 verloot. De vragenlijst kon tot aan de start van het nieuwe schooljaar ingevuld worden.

Omdat de respons op alle vragenlijsten lang laag bleef, is vooral ingezet op het invullen van de vragenlijst door leerkrachten. Na twee weken en aan het eind van de zomervakantie hebben de contactpersonen van de scholen via Spoony een reminder ontvangen om de vragenlijst door de leerkrachten in te laten vullen. De ouder- en leerlingvragenlijst zijn hiermee komen te vervallen. De vragenlijst voor de leerlingen is 15 keer ingevuld, maar doordat deze 15 leerlingen uit één klas kwamen en dit niet representatief is, zijn deze vragenlijsten niet meegenomen in de analyse. De oudervragenlijst is door geen van de ouders ingevuld.

Aanvullend aan de vragenlijsten werden de deelgenomen basisscholen benaderd om na afloop van het programma een interview af te nemen bij in totaal circa tien leerkrachten en tien ouders. Dit om verdiepende informatie op te halen over het bereik, de geschiktheid, (multiculturele) inclusie, implementatie, waardering, borging en gepercipieerd effect van het programma. Alle interviews met de leerkrachten zijn telefonisch afgenomen en duurde 4-25 minuten.

Het is niet gelukt om ouders interviewen, ook al is gezocht naar diverse manieren om hier een geschikte vorm voor te vinden. Voor het aspect van geschiktheid en het aspect (multiculturele) inclusie van het programma voor scholen in lage SES wijken, werd advies van het Eetschap (Dalila Sayd) ingehuurd. Op basis van haar advies werden de interviews met de ouders zo laagdrempelig en toegankelijk mogelijk ingericht, namelijk tijdens momenten dat ouders al op school zouden zijn zoals tijdens 10-minuten gesprekken of koffiemomenten. Dit bleek echter, vanwege de timing in het schooljaar, dus te lastig uitvoerbaar. We hebben hierdoor geen data bij ouders kunnen verzamelen.

Deelname aan het onderzoek, zowel het invullen van de vragenlijsten als het deelnemen aan de interviews, was vrijwillig. De deelnemers werden voorafgaand aan het invullen van de vragenlijst om toestemming gevraagd om data van hen te verzamelen, te bewaren en anoniem te verwerken. Alle data is vertrouwelijk en gecodeerd verwerkt. Het verzamelen, verwerken en opslaan van de data heeft plaatsgevonden volgens de uitvoeringswet AVG.

De door Spoony opgerichte 'Raad van Inspiratie' heeft meegekeken met het onderzoek. In deze klankbordgroep zaten onder andere het Voedingscentrum, Jong Leren Eten, Brancheorganisatie Kinderopvang, een grote kinderopvangorganisatie en andere wetenschappers dan de uitvoerende onderzoekers van het Louis Bolk Instituut.

2.3 Studiepopulatie

Basisscholen door heel Nederland werden door Spoony in samenwerking met Jong Leren Eten-makelaars, Gezonde School adviseurs en andere partners voor de deelname aan de Gezonde Smikkelweken geworven. Het streven was om minstens driekwart van de scholen in lage SES wijken te werven. Verder waren er geen inclusiecriteria voor de scholen om mee te kunnen doen met de pilot. Alle basisscholen die zich hadden aangemeld voor de Gezonde Smikkelweken zijn door het Louis Bolk Instituut in samenwerking met Spoony benaderd voor het invullen van digitale vragenlijst en een aanvullend interview met leerkrachten en ouders. Het Louis Bolk Instituut heeft in samenwerking met Spoony de digitale vragenlijsten onder de contactpersonen vanuit de scholen en via hen onder de leerkrachten verspreidt.

2.4 Uitkomstmaten

Het Louis Bolk Instituut heeft in samenwerking met Spoony, het Eetschap en Jong Leren Eten de vragenlijsten en interviewgidsen opgesteld voor de leerkrachten, leerlingen en de ouders. De vragenlijst voor de leerkrachten bestond uit 31 vragen. Hierbij werd er gevraagd naar de volgende onderwerpen: hoe zijn de Gezonde Smikkelweken ingezet, wat was de uitvoerbaarheid en passendheid van het programma, hoe sloot het programma aan bij de leerlingen, ervaren effect op de leerlingen, in hoeverre werd het programma gewaardeerd en behoeftes voor de toekomst. Alle stellingen werden op een 5-punt-Likertschaal uitgevraagd van helemaal oneens tot helemaal eens, helemaal niet tot helemaal wel of geen tot (bijna) alle kinderen. Andere vragen hadden multiple-choice opties (zoals ja, nee of anders) en open tekstvakken als antwoordopties. Daarnaast werden de postcode van de school (om te weten in welke provincie de school zich bevindt), type onderwijs dat de school aanbiedt (regulier, speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs of anders) en leeftijd (in cijfers), geslacht (man, vrouw of gender-neutraal) en functie (leerkracht of anders) uitgevraagd om de demografische kenmerken van de respondent in kaart te brengen. De vragenlijst voor de ouders en leerlingen worden vanaf hier niet verder beschreven, omdat deze door geen of een te lage respons niet meegenomen konden worden in de analyses.

De interviewgids voor de semigestructureerde interviews met de leerkrachten bestond uit verschillende thema's: a) voorbereiding van de Gezonde Smikkelweken, b) het verloop van de Gezonde Smikkelweken, c) de betrokkenheid van de leerlingen en d) terugblik op de Gezonde Smikkelweken. Het interview werd afgesloten met de vraag waar leerkrachten verbeterpunten zagen en of ze de Gezonde Smikkelweken nog eens zouden wilden inzetten.

De interviewgids voor de semigestructureerde interviews met de ouders bestond uit drie verschillende interactieve spellen waar ouders aan mee konden doen terwijl zij bijvoorbeeld

aan het wachten waren op 10-minutengesprekken. Met de spellen kon in kaart gebracht worden hoe ouders kijken naar een initiatief zoals de Gezonde Smikkelweken en of zij vinden dat de basisschool daar een geschikte plek voor is. Deze interviews zijn, zoals eerder genoemd, helaas niet uitgevoerd.

2.5 Data-analyse

De data-analyse is uitgevoerd met het programma IBM SPSS versie 28. De resultaten zijn beschrijvend weergegeven als gemiddeld $\pm$ standaarddeviatie voor continue variabelen (wanneer deze normaal verdeeld zijn) en als n (aantal) en percentage voor categorische variabelen. De vragen met Likertschaal van 1-5 is numeriek weergegeven, waarbij de antwoorden helemaal oneens (1) en oneens (2), en eens (4) en helemaal eens (5) per vraag bij elkaar opgeteld zijn.

De interviews met de leerkrachten zijn samenvattend uitgewerkt. Er is per vooraf opgesteld thema een beschrijving gemaakt van de resultaten, waaruit nieuwe sub-thema's ontstonden. Van elk sub-thema is een samenvatting gemaakt. Uit deze samenvattingen zijn de aanbevelingen gehaald en conclusies getrokken.

3 Resultaten

3.1 Studiepopulatie

Van de 48 leerkrachten die de vragenlijst begonnen waren, zijn er 37 leerkrachten (groep 3-8) in de analyse meegenomen. Zij hebben toestemming gegeven om de antwoorden te gebruiken voor dit onderzoek en minstens de eerste inhoudelijke vraag van de vragenlijst ingevuld. Van deze 37 respondenten werkte 91% in het regulier basisonderwijs en werkte 50% op een school in Noord-Holland (Tabel 1). Verder gaf 27% van de leerkrachten aan dat hun school het vignet Voeding van Gezonde School heeft (21% wist het niet).

In totaal zijn er 10 interviews gehouden met leerkrachten van 8 verschillende scholen, waarvan 60% van de scholen in Noord-Holland ligt (Tabel 1).

Tabel 1. Kenmerken van de respondenten van de vragenlijst en interviews.

		Vragenlijst (n=37)	Interviews (n=10)
Geslacht (n, %)*	Man	3 (9%)	2 (20%)
	Vrouw	31 (91%)	8 (80%)
Leeftijd*		45,5 ± 11,4	-
Functie (n, %)*	Leerkracht	33 (97%)	9 (90%)
	Anders	1 (3%)	2 (10%)
Provincie school (n, %)*	Drenthe	2 (6%)	0 (0%)
	Flevoland	1 (3%)	0 (0%)
	Friesland	4 (12%)	0 (0%)
	Groningen	1 (3%)	0 (0%)
	Limburg	3 (9%)	1 (10%)
	Noord-Brabant	1 (3%)	0 (0%)
	Noord-Holland	17 (50%)	6 (60%)
	Overijssel	2 (6%)	0 (0%)
	Utrecht	1 (3%)	0 (0%)
	Zuid-Holland	2 (6%)	2 (20%)
Onderwijstype (n, %)	Gelderland	0 (0%)	1 (10%)
	Regulier basisonderwijs	31 (91%)	9 (90%)
	Speciaal basisonderwijs	2 (6%)	0 (0%)
	Speciaal onderwijs	1 (3%)	0 (0%)
Groep (n, %)	Anders	0 (0%)	1 (10%)
	Groep 3	6 (8%)	0 (0%)
	Groep 4	18 (25%)	0 (0%)
	Groep 5	16 (22%)	3 (30%)
	Groep 6	17 (24%)	0 (0%)
	Groep 7	10 (14%)	1 (10%)
	Groep 8	5 (7%)	1 (10%)

* Bij geslacht, functie en provincie n=34 en bij leeftijd n=32 als respons op de vragenlijst.

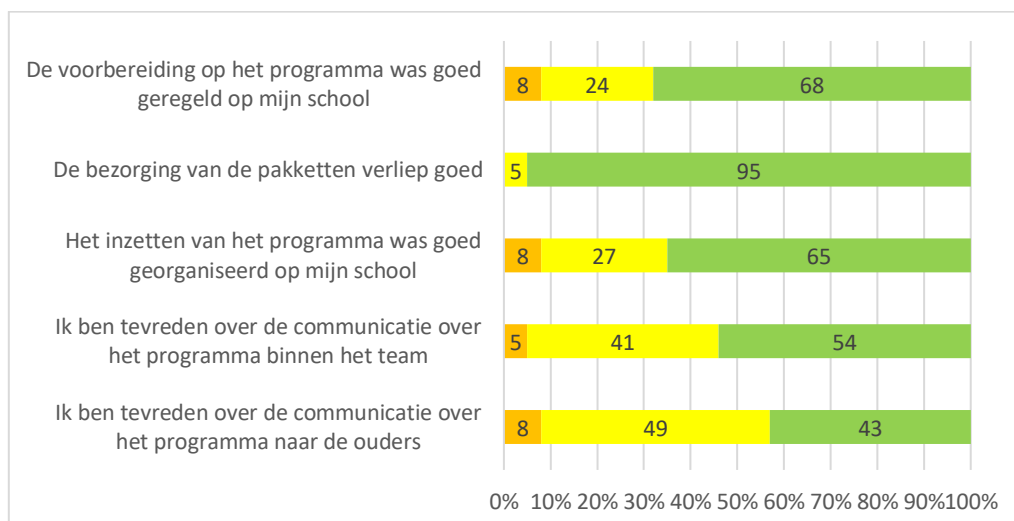
3.2 Voorbereiding op de Gezonde Smikkelweken

Bij de meeste scholen waren het de leerkrachten zelf die hun school hadden aangemeld voor de Gezonde Smikkelweken (69%), in de andere gevallen was het een collega-leerkracht (24%) of de directie (1 persoon, 3%). Eén leerkracht gaf aan dat ze erg blij was dat ze haar school kosteloos voor de Gezonde Smikkelweken had kunnen opgeven omdat zij *'normaal niet genoeg budget hebben om aan dit soort dingen [georganiseerde lesactiviteiten] mee te doen'*. Scholen die de eigen bijdrage voor deelname aan de Gezonde Smikkelweken niet konden betalen, konden namelijk gratis mee doen. Een klein deel van de scholen die heeft meegedaan aan de Gezonde Smikkelweken werd gesponsord door de gemeente waar de scholen in lagen.

De leerkrachten gaven in de interviews aan dat ze vonden dat de communicatie rond het aanmelden en het ontvangen van het pakket goed geregeld was. Het verliep volgens hen soepel en zonder problemen. Eén leerkracht zei hierover:

'Tijdens het bestellen werd er een kleine bijdrage gevraagd en het bestellen ging verder heel makkelijk. De bezorging was ook goed, het werd zelfs netjes tot in de keuken bezorgd.'

In de antwoorden op de vragenlijst komt naar voren dat leerkrachten minder tevreden waren over communicatie over het programma binnen het schoolteam en naar de ouders (respectievelijk 54% en 43% was hier (heel) tevreden over, Figuur 1). Het valt op dat leerkrachten van een school met vignet Voeding van Gezonde School hier positiever over zijn (respectievelijk 78% en 56%) dan de andere leerkrachten (respectievelijk 38% en 23%).

Figuur 1. Antwoorden op stellingen over de voorbereiding van de Gezonde Smikkelweken (n=37)

3.3 De eerste indruk

Als eerste indruk gaven de leerkrachten in de interviews aan dat het lesmateriaal er erg aantrekkelijk uit ziet en zij er hierdoor enthousiast mee aan het werk gingen.

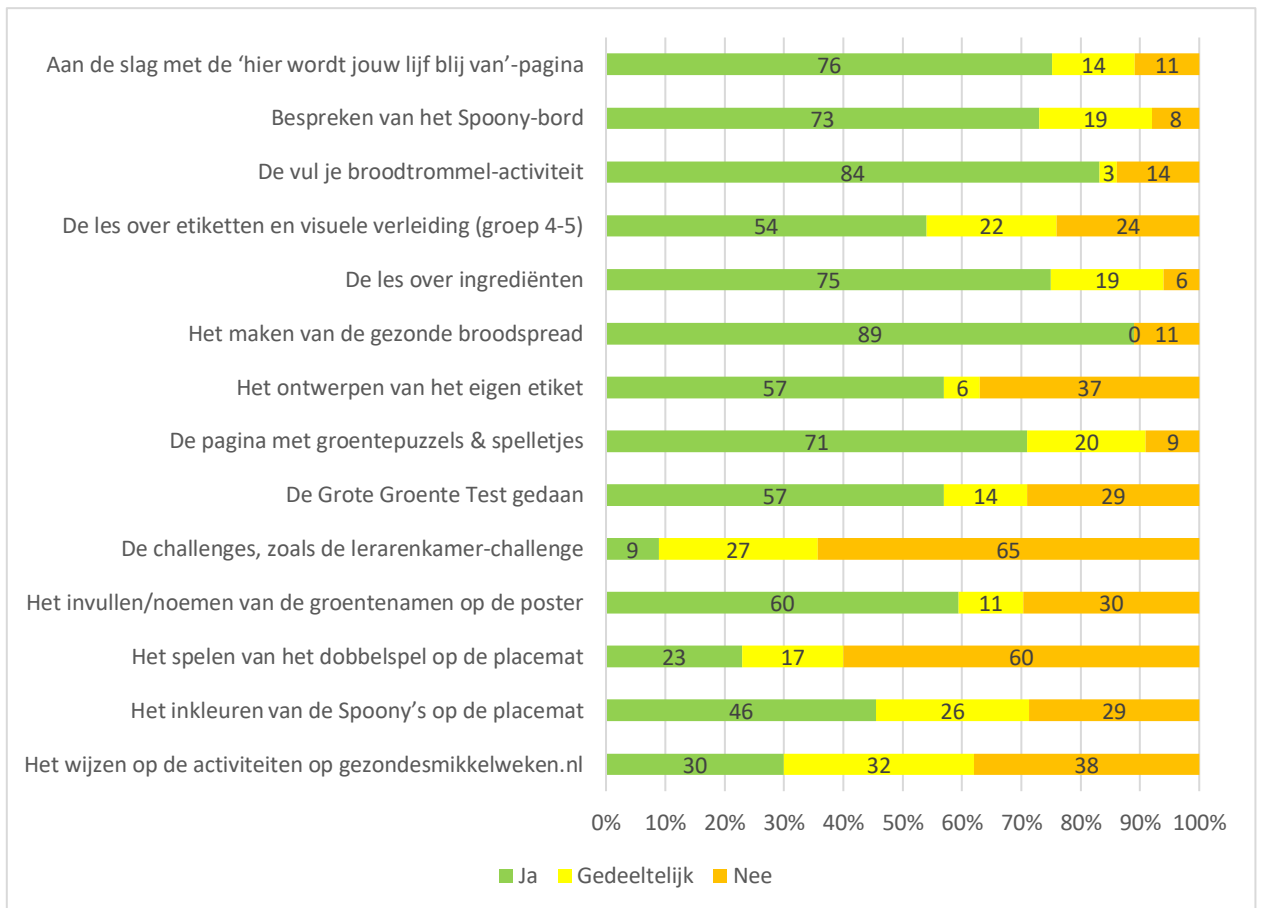
Bij het openen van de pakketten bleek de inhoud van de pakketten volgens de leerkrachten niet altijd voldoende te zijn of juist teveel, of klopte de inhoud niet met wat er volgens de handleiding in zou moeten zitten. De leerkrachten gaven aan hier *'gelukkig niet veel problemen door ervaren te hebben, omdat de chocospread en de hummus niet in grote hoeveelheden per persoon gegeten hoefde te worden'*. Wel vonden de leerkrachten het onhandig dat er nog geen crackertjes of iets dergelijks in het pakket zaten om de spread en hummus op te doen (zie ook bijlage 1 in de open antwoorden van leerkrachten). Het was prettig dat er weinig producten in het pakket zaten die je in de koelkast moet bewaren. Ze vonden dat dit het uitvoeren van het programma toegankelijker maakte, omdat ze het dan niet per se direct uit hoefden te voeren zodra het pakket binnenkwam.

3.4 Het inzetten van de Gezonde Smikkelweken

De onderdelen van de Gezonde Smikkelweken zijn geheel of gedeeltelijk door 36%-94% van de respondenten ingezet (Figuur 2). De top 3 meest uitgevoerde activiteiten die geheel zijn ingezet, zijn het maken van de gezonde broodspread (89%), de 'vul je broodtrommel-activiteit' (84%) en 'aan de slag met de 'hier wordt jouw lijf blij van'-pagina' (76%). De minst uitgevoerde activiteiten zijn de challenges meegeven voor thuis (door 65% niet ingezet) en het spelen van 'het dobbelspel op de placemat' (door 60% niet ingezet). In de handleiding stond ook expliciet dat het de bedoeling was om de thuis-challenges en placemat mee naar huis te geven. Op deze twee onderdelen na, zijn de onderdelen door minstens tweederde van de leerkrachten (63%) geheel of gedeeltelijk ingezet.

Het merendeel van de respondenten heeft de activiteiten over meerdere dagen ingezet (81%), ten opzichte van 16% van de leerkrachten die het op één dag heeft ingezet. In de interviews kwam naar voren dat alle leerkrachten binnen de planning zijn gebleven, dus binnen de drie weken die voor de Gezonde Smikkelweken gepland staan. Sommigen deden anderhalve week over het programma van de Gezonde Smikkelweken, anderen twee of drie weken.

Een aantal leerkrachten gaven in de interviews aan het lesmateriaal te hebben uitgebreid met eigen aanvullingen, omdat ze dat zelf leuk vonden om te doen, ze een diepere laag miste achter de theorie of omdat het op die manier beter aansloot bij het thema wat er op dat moment behandeld werd. In de vragenlijst geeft 19% van de leerkrachten aan het programma te hebben aangevuld met eigen lesmaterialen (zoals de link uit de handleiding, Gynzy, materiaal van het Voedingscentrum) en producten (zoals melk, crackers en dadels).

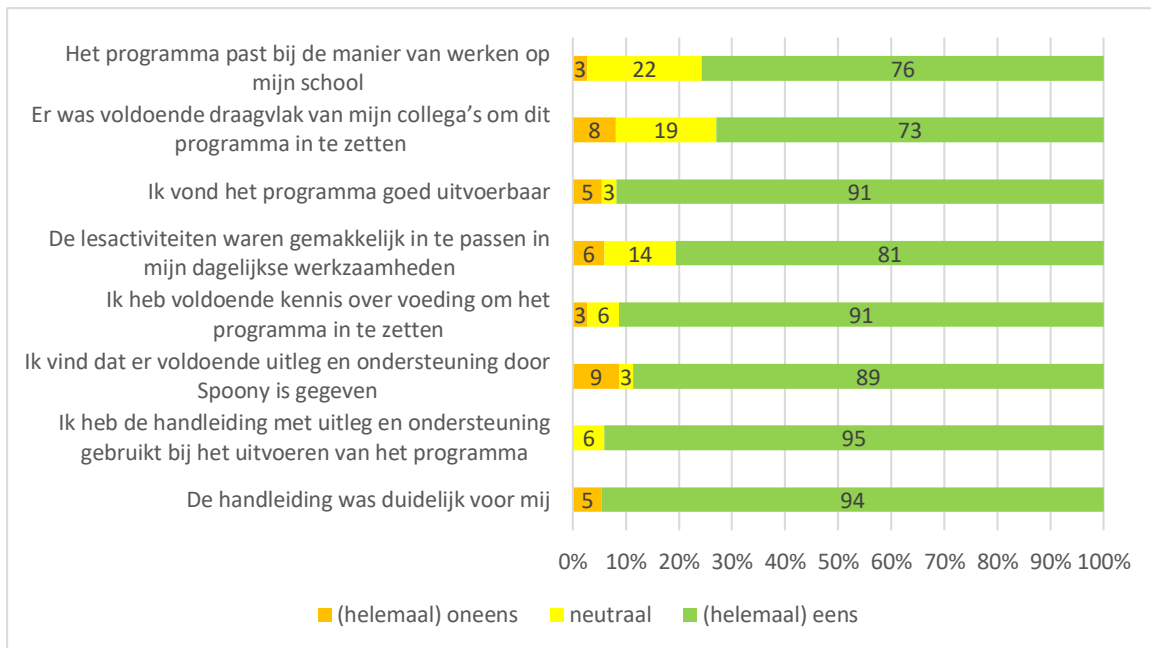

Figuur 2. Percentage van leerkrachten dat de verschillende onderdelen van de Gezonde Smikkelweken hebben ingezet (n=35-37)

3.5 Implementatie en het verloop van de Gezonde Smikkelweken

Uit de vragenlijst komt naar voren dat 91% van de leerkrachten het programma goed uitvoerbaar vond en 81% het makkelijk in hun dagelijkse werkzaamheden kon inpassen (Figuur 3). Dit lijkt bij leerkrachten van Gezonde School scholen nog hoger te scoren (100% en 89%) dan leerkrachten van de andere scholen (85% en 62%). Verder is 89% (heel) tevreden met de ondersteuning vanuit Spoony en vond 94% de handleiding duidelijk.

Waar driekwart van de leerkrachten (73%) draagvlak van collega's ervoer om het programma in te zetten, vond 60% van de leerkrachten dat de inzet van het programma voldoende werd ondersteund vanuit hun school met tijd en personele bezetting en 57% met voldoende geld en middelen (in beide gevallen was 8% het (helemaal) oneens met deze stelling).

Figuur 3. Antwoorden op stellingen over de inzetbaarheid van de Gezonde Smikkelweken (n=36-37)

De meeste leerkrachten gaven tijdens de interviews aan de lengte van het programma goed te vinden, maar dat het niet langer gemaakt moet worden. Eén leerkracht voegde daaraan toe dat als je alle challenges zou willen doen, het programma wel te lang is. Verder gaven de leerkrachten aan dat het fijn is dat ze flexibel waren in hoe strak het werkboekje voor de leerlingen gevolgd moest worden, daardoor kan je het als leerkracht zelf nog uitbreiden als je wil, of kan je de activiteiten koppelen aan het thema waar je op dat moment mee bezig bent. Vanuit de vragenlijst is het aantal leerkrachten dat de lengte van het programma goed vond, lager met 67% die tevreden is en 27% die neutraal is over de lengte.

Twee leerkrachten in de interviews hebben eerder ook al Smaaklessen in de klas gegeven, dat zijn lessen waarin kinderen spelenderwijs leren over voedsel door zelf te proeven en te ervaren. Zij gaven aan dat dit deels overlapt met de inhoud van de Gezonde Smikkelweken, zoals de les over etiketten en de stevige groentesoep. Het werd niet per se vervelend bevonden dat dit gedeeltelijk overlapte gaven ze aan, want dan wordt het onderwerp nog een keer herhaald. Eén leerkracht zei hierover:

'Wij hebben ook de Smaaklessen helemaal gedaan, dit kwam deels overeen met de Gezonde Smikkelweken en was dus deels herhaling maar er zaten ook goede aanvullingen bij. Het was niet teveel herhaling. Zo kon ik wel mooi kijken wat er is blijven hangen van de Smaaklessen.'

De meeste leerkrachten hebben het lesprogramma grotendeels klassikaal doorlopen. Wel gaven de leerkrachten aan dat het fijn was dat de leerlingen ook zelfstandig konden werken met bijvoorbeeld de puzzels, en dat niet alles klassikaal gedaan hoefde te worden.

3.6 De aansluiting met de leerlingen

Alle leerkrachten in de interviews gaven aan dat de leerlingen enthousiast reageerden op de Gezonde Smikkelweken, en ze daardoor makkelijk te betrekken waren bij de activiteiten. De meeste leerlingen vonden de lesinhoud ook interessant. Daarnaast waren leerlingen makkelijker bij de activiteiten te betrekken als leerkrachten normaal ook al activiteiten rond het onderwerp van de Gezonde Smikkelweken uitvoeren.

Verder hielp het volgens de leerkrachten dat leerlingen prijzen konden winnen door mee te doen aan de online challenges. Leerkrachten gaven bijvoorbeeld aan dat het uitje naar een trampolinepark een eyecatcher was, en leerlingen zich daarom graag inzetten. Ook de bijgeleverde materialen in het pakket zoals het werkboekje bleken goed in de smaak te vallen bij de leerlingen.

Opvallend was dat de leerlingen van alle leerkrachten hetzelfde leken te reageren op de kooklessen waarbij chocospread gemaakt werd: eerst een vies gezicht trekken bij het idee dat er zwarte bonen gegeten zouden worden, en het daarna toch wel erg lekker vinden. Al vonden sommige leerlingen de cacao wel een beetje te puur. Wat betreft de kooklessen, en vooral de ingrediënten daarvoor, gaf één leerkracht aan dat de recepten wel “erg gezond” waren, en dit voor sommige leerlingen wat te ver ging. Deze leerlingen wilden vervolgens niet mee doen met proeven.

Naast het maken van chocospread, viel het maken van de hummus nog meer in de smaak. De hummus werd door de meeste leerkrachten genoemd als een goede keuze voor in een lesprogramma als de Gezonde Smikkelweken. De meeste kinderen zijn bekend met hummus, waardoor ze het volgens de leerkrachten sneller zullen proeven en eten. Daarnaast komt hummus ook in verschillende culturen voor, waarmee er met de keuze voor hummus volgens de leerkrachten dus goed rekening gehouden wordt met verschillende culturele achtergronden. Eén leerkracht zei hierover:

‘Een Joods meisje uit de klas zei ook meteen, oh hummus, ik weet wat dat is. Dat is zeker tof.’

Alle leerkrachten gaven ook aan alle opdrachten en challenges gepast te vinden voor in het programma. Sommige leerkrachten zouden een aantal theoretische stukken wel wat uitgebreider willen behandelen, waarbij er qua informatieverstrekking wat meer de diepte in wordt gegaan. Een leerkracht zei hierover:

'Ik miste de diepere laag achter de theorie, en een beetje begrip toelichting. Ik heb rond de eerste lessen een beetje een eigen les eromheen gebouwd over wat is gezond eten nou eigenlijk. In het boekje staat er in het kort, beter sporten en goed poepen, maar verder geen toelichting en dat miste ik een beetje.'

Wat betreft de verhouding tussen inhoud en spel waren alle leerkrachten erg tevreden. In de vragenlijst gaf 79% van de leerkrachten in de vragenlijst aan de verhouding tussen spel en theorie goed te vinden. Volgens de leerkrachten in de interviews maakte dit ook dat ze de leerlingen er goed bij konden betrekken. Als laatste gaven de meeste leerkrachten aan de handleiding gebruikt te hebben en deze ook handig te vinden. Eén leerkracht zei hier het volgende over:

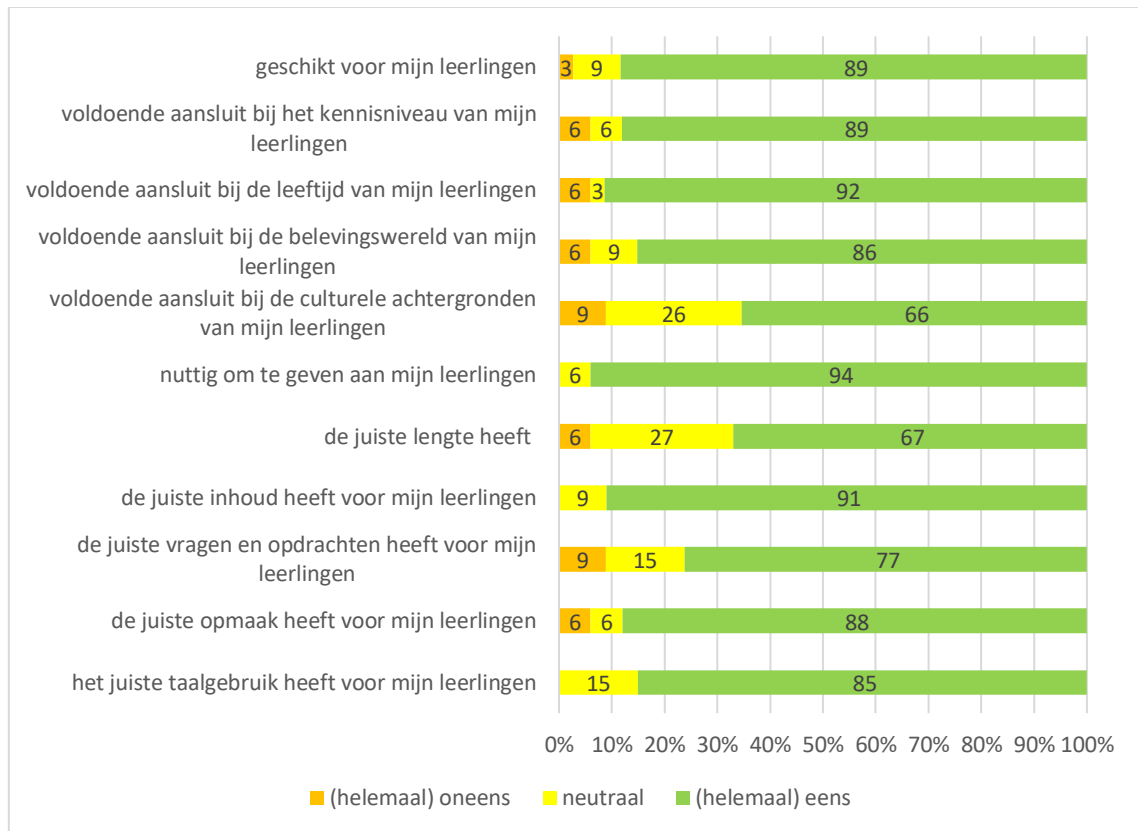
'De handleiding voor de leerkrachten was erg fijn en nuttig. Het is fijn dat er per bladzijde extra informatie te vinden is. Ik vond het er overzichtelijk uit zien. We weten qua inhoud al best veel maar die feitjes of weetjes waren wel heel leuk en het is ook top dat dit in een andere kleur op de pagina staat.'

Wel dacht één leerkracht dat het wellicht fijn is om de linkjes met verdiepende informatie ook in de handleiding erbij te zetten, en dan duidelijk erbij te zetten dat daar extra informatie gevonden kan worden.

Uit de interviews kwam weinig verschil naar voren tussen hoe goed de leerkrachten de aansluiting van het lesprogramma met groep 5, 6 of 7 vonden; de leerkrachten vonden het lesprogramma over het algemeen goed aansluiten bij de interesses en beleefwereld van de leerlingen. Er is geen leerkracht van groep 4 gesproken dus er is geen uitspraak gedaan over de aansluiting met groep 4. Eén leerkracht van groep 7 gaf aan dat het niveau van het lesprogramma soms aan de makkelijke kant was voor haar klas, maar dat het nog niet storend was. De aansluiting van het lesprogramma met groep 8 werd minder goed beoordeeld, maar daar was het programma ook niet op ingezet. Volgens de leerkracht van groep 8 was het werkboekje bijvoorbeeld iets te kinderachtig, maar waren de lessen wel geschikt.

Uit de vragenlijst kwam eenzelfde beeld naar voren: 89% van de leerkrachten vond het lesprogramma geschikt voor de leerlingen (Figuur 4). Ook bijna alle leerkrachten vonden het programma goed aansluiten op de leeftijd, het kennisniveau en de belevingswereld van de kinderen (respectievelijk door 92%, 89% en 86%). De inhoud, opmaak en het taalgebruik zijn de meeste leerkrachten ook tevreden mee (respectievelijk door 91%, 88% en 85%). Wat minder leerkrachten waren tevreden over de aansluiting op de culturele achtergronden

van de leerlingen (66%), wat het enthousiasme over de hummus uit de interviews hierboven wat tegenspreekt.

Figuur 4. Antwoorden op stellingen over de geschiktheid van de Gezonde Smikkelweken voor de leerlingen (n=33-35)

Eén leerkracht uit de interviews werkt op een school met schakelklassen en gaf aan dat zij tegen een taalbarrière aan liep omdat de leerlingen geen of weinig Nederlands spreken. Hierdoor heeft ze het lesprogramma moeten aanpassen. Ze vond het lesprogramma wel goed aanpasbaar, waardoor ze het toch heeft kunnen gebruiken.

3.7 Waardering en terugblik op het doorlopen van de Gezonde Smikkelweken

Alle leerkrachten gaven aan dat ze het ontzettend leuk vonden om mee te doen aan de Gezonde Smikkelweken. Uit de vragenlijst komt dat 95% van de leerkrachten positief is over het programma en het leuk vond om het in te zetten. Volgens 97% van de leerkrachten vonden de leerlingen het ook leuk om aan het programma mee te doen. Zo zei een van de leerkrachten tijdens een interview:

‘Het programma was leuker dan ik had verwacht. Hoe alles erbij zat, hoe het was uitgewerkt in het boekje en dan het etiket maken. Niet van je bent er mee bezig en het is klaar, je bent er echt wat langer mee bezig. Echt positief.’

De meeste leerkrachten gaven aan het onderwerp van de Gezonde Smikkelweken zelf ook heel belangrijk te vinden, waardoor de leerkrachten er zelf ook graag mee aan de slag gingen. Dit kwam ook uit de vragenlijst terug: 95% van de leerkrachten geeft aan het belangrijk te vinden dat er bij hen op school aandacht wordt gegeven aan gezond eten, 91% aan duurzaam eten en 88% dat er lessen over gezond en duurzaam eten wordt gegeven op hun school.

Daarnaast vonden de leerkrachten de inhoud van het programma erg nuttig. Meerdere leerkrachten gaven aan dat het leuk is om met behulp van de lesactiviteiten het gesprek open te breken over dit onderwerp en er wat langer bij stil te staan dan tijdens een losse les. Ook gaf één leerkracht aan dat het extra nuttig was voor haar school omdat de leerlingen op haar school uit een lage SES buurt komen, en het voor deze kinderen dus extra belangrijk is om aandacht te besteden aan dit onderwerp. In de vragenlijst geeft 14% van de leerkrachten aan door de Gezonde Smikkelweken een beter beeld te krijgen van hoe er bij de leerlingen thuis wordt gegeten en door 60% van de leerkrachten een beetje beter beeld.

De onderdelen van het programma waar leerkrachten in de interviews het meest enthousiast over waren, zijn de oefening over producten uit Nederland of het buitenland, de etiketten-oefening, de kooklessen, de puzzels en de courgette-rap. Eén leerkracht gaf aan de etiketten-oefening niet helemaal afgemaakt te hebben omdat de leerlingen die oefening minder leuk vonden.

Meerdere leerkrachten gaven aan het wel jammer te vinden dat zij niet het hele programma hebben kunnen doorlopen vanwege tijdsgebrek op school. Eén leerkracht zei hierover:

'Het verliep goed maar ik zou wel meer tijd willen hebben. Ik heb het nu niet tot in zijn volle potentie kunnen gebruiken en dat is zonde.'

Sommige challenges waren volgens de leerkrachten ook moeilijk te organiseren door het tijdsgebrek op school, zoals de speurtocht. Daarvan werd gezegd:

"Dan heb je wel iemand nodig aan wie je kan vragen dat op te pakken of iemand die dat voor je organiseert, anders kan dat wel een probleem zijn."

3.8 Ouderbetrokkenheid

In de vragenlijst geeft minder dan de helft (40%) van de leerkrachten aan de ouders te hebben geïnformeerd over het meedoen aan de Gezonde Smikkelweken. De scholen van

de leerkrachten die dit wel hebben gedaan, hebben dit via veelal via de nieuwsbrief of digitale portals zoals de Parro-app gedaan.

Daarnaast geeft, op de vraag of ze reacties van de ouders hebben ontvangen over het meedoen aan de Gezonde Smikkelweken, 60% van de leerkrachten aan geen reacties te hebben ontvangen en 40% positieve reacties te hebben ontvangen. Geen van de leerkrachten geeft aan neutrale of negatieve reacties te hebben ontvangen.

3.9 Ervaren effect op de leerlingen

In de vragenlijst geeft 73% van de leerkrachten aan effect van de Gezonde Smikkelweken op de leerlingen te hebben ervaren. Bij de vraag hoeveel leerlingen in de klas de producten/gerechten van de Gezonde Smikkelweken hebben geproefd, geeft 82% (28 leerkrachten) aan dat de meeste tot alle leerlingen het hebben geproefd. Dit ten opzichte van 3% (1 leerkracht) die aangeeft dat een aantal leerlingen hebben geproefd en 9% (3 leerkrachten) geen van de leerlingen. Daarnaast zegt 30% van de leerkrachten dat de leerlingen meer groente en peulvruchten aangeboden en gegeten hebben en vond 53% dat de leerlingen meer bereid waren om verschillende soorten groente en peulvruchten te proeven dan normaal.

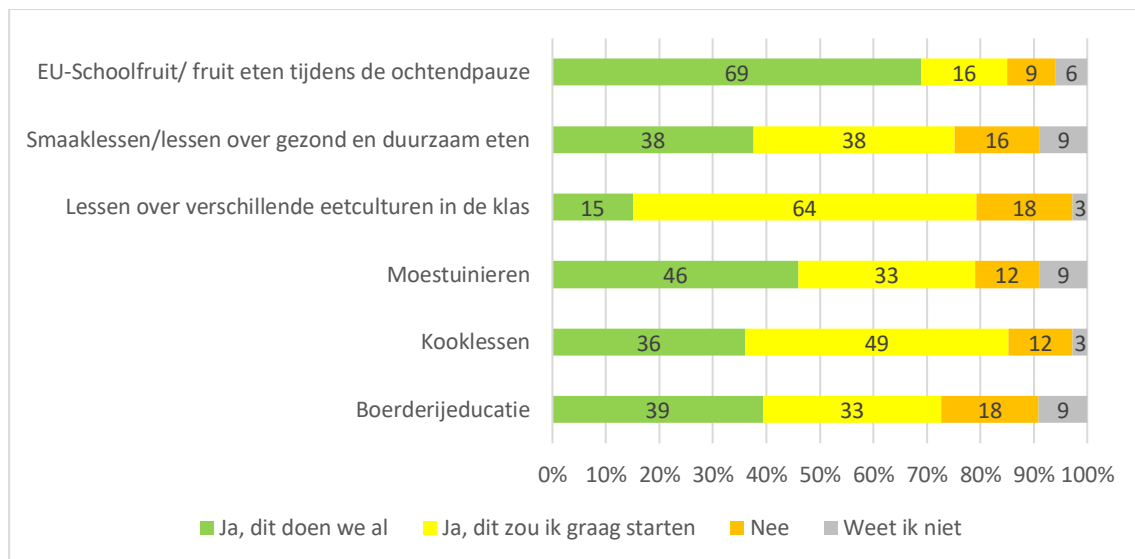
3.10 Wat willen leerkrachten in de toekomst?

In de interviews gaf zes van de tien leerkrachten expliciet aan dat zij graag nog een keer mee willen doen aan de Gezonde Smikkelweken, mits de inhoud van het programma elk jaar aangepast wordt zodat leerlingen in dubbele klassen zoals 6/7 niet elk jaar hetzelfde krijgen en het betaalbaar/gratis blijft. De andere leerkrachten hebben niet expliciet aangegeven of ze wel of niet nog een keer mee willen doen. In de vragenlijst gaf 71% van de leerkrachten de Gezonde Smikkelweken in de toekomst vaker in te willen zetten op hun school, 21% wel onder bepaalde voorwaarden (zoals de mogelijkheid om het programma te verbinden met een thema of op een ander moment in het jaar) en 8% niet. Daarnaast gaf 89% van de leerkrachten die de vragenlijst hebben ingevuld daarnaast aan dat zij het programma zouden aanraden aan collega's of andere scholen. Bij leerkrachten op Gezonde School scholen was dit zelfs 100%.

Drie leerkrachten in de interviews gaven aan dat zij de timing van de Gezonde Smikkelweken, aan het einde van het schooljaar, niet handig vonden. Vier leerkrachten gaven daarentegen aan dit moment juist geschikt te vinden. Als het niet het einde van het schooljaar zou zijn, dan waren de leerkrachten het er niet over eens wanneer het dan wel zou passen. Drie leerkrachten stemden voor tussen de voorjaarsvakantie en de meivakantie, één leerkracht stemde voor november en twee leerkrachten stemden voor half mei. Eén leerkracht opperde om in plaats van drie weken Gezonde Smikkelweken, er zes weken van

te maken zodat leerkrachten elke week één les kunnen doen, waardoor het inzetten van de losse onderdelen laagdrempeliger kan worden. Eén andere leerkracht vroeg zich af of het mogelijk zou zijn dat scholen zelf kunnen kiezen wanneer ze het willen inzetten. Dit komt overeen met antwoorden uit de vragenlijst, waar 62% van de leerkrachten aangeeft dat de laatste 3 weken voor de zomervakantie een goed moment voor het uitvoeren van de Gezonde Smikkelweken te vinden, waarbij eerder in het jaar (zoals in het voor- of najaar of bij een bepaald thema) worden genoemd als betere opties.

Wat betreft andere voedseducatie-initiatieven, geeft 36-69% van de leerkrachten die de vragenlijst hebben ingevuld aan dit al te doen en 16-49% dit te willen doen (Figuur 5). Opvallend is dat 64% van de leerkrachten aangeeft graag te willen starten met lessen over verschillende eetculturen in de klas.

Figuur 5. Antwoorden op stellingen over welke lessen/activiteiten over gezond en duurzaam eten de leerkrachten in de toekomst in willen zetten of nu al inzetten (n=32-33)

3.11 Ideeën van de leerkrachten uit de interviews voor volgende edities

Eén leerkracht vond dat de recepten wel erg gezond ingestoken waren. Zij gaf als verbeterpunt dat het goed is om naar de gezondheid van voeding te kijken, maar dat daar soms iets meer balans in mag, en dat het wel lekker of aantrekkelijk moet blijven als je kinderen er bij wilt kunnen betrekken.

Een andere leerkracht gaf aan dat het haar leuk leek als het stukje met recepten iets werd uitgebreid. Ze zei dat er op dit moment op Tik Tok veel rondgaat over recepten challenges die goed bij de Gezonde Smikkelweken zouden aansluiten. Een voorbeeld dat zij noemde ging over de Pindakaas challenge. Hierbij moeten de leerlingen een recept schrijven en moet de leerkracht het recept uitvoeren. Op die manier leren leerlingen hoe duidelijk je een

recept moet schrijven, want je moet letterlijk doen wat er staat. De leerkracht dacht dat deze oefening goed te combineren zou zijn met het maken van een etiket.

Ondanks dat de meeste leerkrachten vonden dat er in de activiteiten voldoende rekening gehouden wordt met verschillende culturele achtergronden, vond één leerkracht dat dat nog meer zou mogen. Volgens deze leerkracht helpt het bijvoorbeeld bij de kooklessen als leerlingen de ingrediënten kennen, en gaf hij aan dat als er meer variatie in de groentes zou zitten, er meer leerlingen zullen zijn die de groentes herkennen omdat sommige groentes alleen in bepaalde culturen voorkomen.

Eén leerkracht gaf aan dat zij wel iets over eetmaatjes terug zou willen zien in de Gezonde Smikkelweken. Daarmee doelde ze erop dat porties van eten kunnen verschillen per persoon, en dat zij daar in de klas vaker tegenaan loopt.

Voor de scholen die geen Smaaklessen hebben gedaan, vond één leerkracht het een goed idee als er een extra module gemaakt zou worden, speciaal over verschillende smaken. De scholen die geen Smaaklessen hebben gedaan kunnen dan kiezen om deze extra module als voorkennis in te zetten.

Verder vroeg één leerkracht zich af of er volgend jaar wellicht meer geëxperimenteerd kan worden met andere specerijen. Ze gaf aan dat de chocospread erg goed smaakte met honing, en de hummus met wat kerrie. Ze dacht dat het voor leerlingen interessant zou zijn om hier mee te kunnen experimenteren.

4 Conclusie en discussie

Aan de pilot van Spoony's Gezonde Smikkelweken hebben circa 200 basisscholen door heel Nederland meegedaan. De verschillende onderdelen zijn, op de challenges na en in de meeste klassen verspreid over meerdere dagen/weken, door tweederde tot bijna alle leerkrachten ingezet. Nagenoeg alle leerkrachten waren positief over het programma, zoals over de organisatie en uitvoerbaarheid, en enthousiast om het programma (onder bepaalde voorwaarden) vaker in te zetten en aan collega's aan te raden. De leerkrachten vonden het programma over het algemeen ook geschikt en passend voor de leerlingen in hun klas, waarbij minder hoog werd gescoord op aansluiting op de culturele achtergronden van de leerlingen en de lengte van het programma. Ook waren de leerkrachten verdeeld over het inzetten van het programma in de laatste weken voor de zomervakantie en over de communicatie richting de ouders. Meer dan de helft van de leerkrachten heeft niet over meedoen aan het programma naar de ouders gecommuniceerd. Op deze punten liggen kansen voor doorontwikkeling van het programma voor toekomstige inzet. Leerkrachten zagen wel het nut van voedseleducatie en dit programma in en merendeel van de leerkrachten ervoer effect op de bereidheid van leerlingen om de producten te proeven.

In 2021 en 2022 zijn er evaluaties van de Gezonde Smikkelweken op BSO-locaties uitgevoerd^{7,8}. De resultaten uit de pilot van de Gezonde Smikkelweken op de basisschool zijn in lijn met de resultaten van de evaluaties van het programma op de BSO dat geschikt is voor kinderen tussen de 4 en 9 jaar oud, al lijkt de inzet van de Gezonde Smikkelweken voor een BSO makkelijker wat betreft beschikbare tijd en middelen en lijken ouders meer betrokken te worden. Hiermee lijkt de Gezonde Smikkelweken ook goed inzetbaar en een passend concept voor basisscholen om met groente en voedseleducatie aan de slag te gaan. Met de al lopende samenwerking met Smaaklessen, Jong Leren Eten en Gezonde School kan de Gezonde Smikkelweken een onderdeel worden van voedseleducatie op basisscholen. Registratie van het programma in de interventiedatabase van het RIVM-CGL is daarvoor aanbevolen.

Minstens driekwart van de scholen die met de Gezonde Smikkelweken op de basisschool meededen, waren gelegen in lage SES wijken; wijken waarin relatief meer gezinnen met een lagere sociaaleconomische positie leven dan in andere wijken. De resultaten uit dit onderzoek laten zien dat de Gezonde Smikkelweken op scholen in deze wijken goed inzetbaar en passend is voor de leerlingen. Het programma lijkt ook een mogelijkheid te geven voor leerkrachten om meer zicht op het eetgedrag thuis te krijgen, waardoor leerkrachten beter weten waar de behoeftes van leerlingen liggen. Wat betreft aansluiting op de culturele achtergronden van de leerlingen, die met leerlingen in deze wijken waarschijnlijk meer divers is dan in hogere SES wijken, blijkt dat ondanks dat er al inclusieve recepten in het pakket zitten (zoals hummus), hier nog een slag mee gemaakt kan worden.

Het merendeel van de leerkrachten liet ook blijken specifiek interesse te hebben in lessen over eetculturen. Dit geeft aanleiding om meer onderzoek te doen naar hoe voedseducatie in Nederland cultuur-inclusiever gemaakt kan worden.

Voor een juiste interpretatie van de resultaten is het belangrijk een aantal kanttekeningen te plaatsen. Ten eerste zijn de resultaten uit dit onderzoek gebaseerd op zelf-gerapporteerde gegevens verkregen via een digitale vragenlijst en interviews, waarbij sociaalwenselijke antwoorden een rol kunnen spelen. Door te kiezen voor een mixed methods methode van zowel vragenlijsten als interviews om de validiteit te verhogen en bij de vragenlijsten zoveel mogelijk gebruik te maken van standaard vragensets, de vragenlijsten online in te laten vullen en anoniem te verwerken is beoogd het risico op sociaalwenselijke antwoorden te verkleinen.

Ten tweede kunnen de resultaten gekleurd zijn doordat niet alle deelnemende leerkrachten de vragenlijst hebben ingevuld. De respons uit provincie Noord-Holland is vrij hoog, vergelijkbaar met respons uit de evaluaties van de Gezonde Smikkelweken op de BSO in de afgelopen jaren, maar in totaal is de respons vrij laag (37 leerkrachten van circa 200 deelnemende basisscholen). Dit maakt de resultaten mogelijk minder representatief.

Ten derde is het niet gelukt om ervaringen van ouders (en leerlingen zelf) op te halen in dit onderzoek. Respons op de oudervragenlijst was in de afgelopen evaluaties van de Gezonde Smikkelweken op de BSO ook laag, maar dit keer nihil. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de scholen te druk waren om de vragenlijst te verspreiden. Wellicht kan het ook komen omdat de scholen de ouders van leerlingen in lage SES wijken minder bereikbaar vinden of in staat vinden de vragenlijst in te vullen. Pogingen om op een aantal deelnemende scholen ouders aan te spreken op momenten waarop ze al op school aanwezig zouden zijn, hadden ook geen succes. Om de waardering van ouders en het effect van de Gezonde Smikkelweken (of andere vormen van voedseducatie) op de thuissituatie specifiek in kaart te brengen, moet gezocht worden naar andere mogelijkheden om de ouders te betrekken in het onderzoek.

Samenvattend laten de resultaten van dit onderzoek zien dat de Gezonde Smikkelweken, vergelijkbaar met de BSO, succesvol is ontvangen op basisscholen. Ook al kan het programma nog cultuur-inclusiever worden gemaakt, lijkt het programma geschikt en passend te zijn gevonden voor leerlingen op basisscholen in lage SES wijken. Deze resultaten geven aanleiding tot herhaling en opschaling van de Gezonde Smikkelweken op basisscholen, als vorm van ervaringsgerichte voedseducatie. Er is meer onderzoek nodig om te inventariseren hoe en in hoeverre met de Gezonde Smikkelweken (en andere vormen van voedseducatie) de brug naar huis kan worden geslagen, hoe dit programma meer cultuur-inclusief gemaakt kan worden en in hoeverre het programma effectief is om (determinanten van het) eetgedrag van de kinderen en het gezin thuis te beïnvloeden.

Literatuur

1. Uauy R, Kain J, Mericq V, Rojas J, Corvalán C. Nutrition, child growth, and chronic disease prevention. *Annals of Medicine*. 2008;40(1):11-20.
2. Gezondheidsraad, Richtlijnen goede voeding ecologisch belicht. Gezondheidsraad, Den Haag, 2011.
3. Van Cauwenberghe, E., Maes, L., Spittaels, H., Van Lenthe, F. J., Brug, J., Oppert, J. M., & De Bourdeaudhuij, I. (2010). Effectiveness of school-based interventions in Europe to promote healthy nutrition in children and adolescents: systematic review of published and 'grey' literature. *British Journal of Nutrition*, 103(6), 781–797. <https://doi.org/10.1017/S0007114509993370>
4. Dudley, D. A., Cotton, W. G., & Peralta, L. R. (2015). Teaching approaches and strategies that promote healthy eating in primary school children: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 12(1), 1–26. <https://doi.org/10.1186/S12966-015-0182-8/FIGURES/1>
5. van Giessen, A., Oosterhoff, M., Hoekstra, J., Over, E. A. B., Joore, M. A., van Schayck, O. C. P., Willeboordse, M., Dijkstra, S. C., Seidell, J. C., van Kleef, E., Soethoudt, H., & Vingerhoeds, M. H. (2020). Gezonder op de basisschool: schoollunches en meer bewegen: Een verkenning naar draagvlak, haalbaarheid, betaalbaarheid en impact. <https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2020-0161.pdf>
6. Van: <https://www.spoony.nl/> (bereikt op 1-12-2023).
7. Marieke C.E. Battjes-Fries, Femke A. Hoefnagels. 2021. Voedseleducatie binnen de buitenschoolse opvang: de 'Gezonde Smikkelweek' van Spoony. 2021-037 VG. Louis Bolk Instituut, Bunnik.
8. Femke A. Hoefnagels, Marieke C.E. Battjes-Fries. 2022. Evaluatie opschaling van de Gezonde Smikkelweken op de buitenschoolse opvang. 2022-040 VG. Louis Bolk Instituut, Bunnik.
9. Kalthoff H. Opgroeien en opvoeden in armoede. 3e herziene versie. (December 2020). Nederlands Jeugdinstituut: <https://www.nji.nl/system/files/2021-04/Opgroeien-en-opvoeden-in-armoede.pdf>
10. Meeusen MJG, van Wijk EEC, Hoogendam K, Ronteltap A, van 't Riet J. Eetgewoontes van laagopgeleiden. (2010). LEI, onderdeel van Wageningen UR, Den Haag. <https://edepot.wur.nl/155651>
11. Problematiek op basisscholen in achterstandswijken is fors: https://www.kinderpostzegels.nl/Uploaded_files/Zelf/abn-amro-foundation-achterstandswijk-regulier-infographic-2019.de2773.pdf

Bijlage 1: Open antwoorden op vragen in de leerkrachtvragenlijst

Heb je aanvullende lesmaterialen of producten toegevoegd aan de (activiteiten van) Gezonde Smikkelweken? Ja, namelijk...

- Het vragenrad
- De links in de handleiding gebruikt
- Melk en crackers
- Extra dadels en kruiden
- Gynzy
- Extra filmpje gekeken over de schijf van vijf
- Voedingscentrum test verpakkingsmateriaal en ingrediëntendeclaratie

Heeft jouw school de ouders geïnformeerd over het meedoen aan de Gezonde Smikkelweken, en zo ja, hoe zijn de ouders geïnformeerd?

- Via de ouderbrief Social Schools (4x)
- Parent.com
- Nieuwsbrief
- Parro (3x)
- Klasbord
- Via ouderportaal, waarvan 1 een filmpje gemaakt en die gedeeld (3x)
- Via de kinderen en de materialen

Wat vond je goed aan de Gezonde Smikkelweken?

- We hebben het in de laatste weken van het schooljaar gedaan. Meer tijd aan kunnen besteden. Het zelf koken vonden we echt geweldig.
- De kinderen kunnen goed zelfstandig aan de slag.
- Compleet lespakket.
- Het maken van de Brownie Broodspread en de hummus was eenvoudig uit te voeren.
- Initiatief en de receptkeuze.
- Op een andere manier bezig zijn met gezond eten.
- De info via mail en in de handleiding.
- Het materiaal, de prijs.
- Leuke challenges.
- Kennis overdracht en bewustwording.
- Het doen met elkaar.
- Ik vond goed dat we eraan meegedaan hebben omdat de meeste leerlingen bij ons op school heel wat groenten etc. niet kennen ze kennen wel wortelen en een

komkommer maar bv. selderie en pastinaak ook niet ze wisten niet dat je er zelfs patat mee kan maken bv.

- Het maakt de leerlingen op een positieve manier bewust van voedsel en wat daar bij hoort.
- Heel compleet.
- De werkboekjes, de ingrediënten, leuk om te doen.
- Dat er filmpjes bij het programma zitten.
- Over het algemeen duidelijke informatie, afwisseling tussen spel en theorie, activiteiten als het maken van een etiket en de spreads.
- De lessen en materialen, handleiding.
- Vrolijke werkboekjes en producten voor recept inclusief.
- De lesinhoud.
- Heel goed verzorgd en duidelijk pakket om door kinderen zelfs smeersels te laten maken. Ze vonden het ook verrassend lekker. De hummus kenden overigens vrij veel kinderen al wel.
- Veel verschillende werkvormen. Leuk aan het einde van het jaar.
- Totaal.
- Ontzettend leuk dat producten werden meegeleverd. Duidelijke handleiding waardoor je bijna niets hoeft voor te bereiden.
- Dat het er is.
- Alle materialen geleverd. Weinig zelf toe te voegen.
- Leuk, toegankelijk. Ziet er aantrekkelijk uit voor de kinderen.
- Handleiding was duidelijk.

Wat vond je minder goed aan de Gezonde Smikkelweken?

- De etiketten en het spel niet gedaan.
- Helaas weinig tijd ondergoed aandacht aan te geven vanwege het einde van het schooljaar. Het zou fijn zijn om het tijdens een thema in te kunnen zetten.
- Sluit minder goed aan bij zmlk-leerlingen op mijn school.
- Tip: iets erbij doen om de broodspread en de hummus op te smeren. Zoals een pakje crackers.
- Te kort; moet langer.
- Onze kinderen hebben een hele beperkte woordenschat en dat betekende hier en daar: extra uitleg.
- Het tijdstip waarop het programma uitgevoerd kan worden (laatste schoolweken).
- De website die gebruikt moest worden (Chef) was lastig in gebruik.
- Winnaar van de broodbeleg-challenge wordt pas volgend jaar bekend gemaakt. Kinderen die verhuizen kunnen niet meer mee, vonden ze erg jammer.
- Alleen haalbaar zo aan het eind van de schoolprogramma denk ik, i.v.m. de vele lessen die je normaal al geeft.

- Dat ze een hele boel groenten soorten niet kennen.
- In de online omgeving werkte niet alles.
- Niet alle producten waren erbij die je nodig had.
- Dat het Spoony bord geen schijf van 5 wordt genoemd of de koppeling daarmee.
- Lessen digibord waren wat summier. Het kwam te kort voor het einde van het schooljaar, daardoor konden we er minder tijd aan besteden dan we wilden in deze hectische tijd van afronden.
- Het Digibord-gedeelte is heel onoverzichtelijk. Je blijft maar klikken om iets te vinden. Ook is het fijn om vooraf al de handleiding in te kunnen zien en eventueel spullen te verzamelen (waar doe je de broodspread in bijvoorbeeld?).
- Te kinderachtig (vooral qua opmaak) voor groep 6/7/8. Mag meer theorie in. Veel is bekend.
- Nu een lang schooljaar dus goed in te passen. Bij een kort schooljaar wordt dat lastiger denk ik.
- De site en de handleiding komen totaal niet overeen met elkaar. Het is heel onduidelijk en de lessen die ik moest geven heb ik niet kunnen vinden op de website. Dus heb ik maar andere lessen uitgekozen.
- Aangezien de ingrediënten beperkt zijn, kunnen niet alle kinderen deelnemen aan het koken.
- Linken naar filmpjes onduidelijk hoe je deze op de Chef pagina terug kon vinden.

Heb je het idee dat de Gezonde Smikkelweken effect heeft gehad op de leerlingen? Ja, namelijk..

- Ze hebben broodbeleg gemaakt met ingrediënten die ze zelf niet snel zouden uitkiezen.
- Sommige leerlingen zeiden dat ze niet van bepaalde producten hielden maar ze hebben het toch geproefd en vonden het best lekker!
- Ze herkennen de ingrediënten en gaan thuis aan de slag.
- Voor de ochtendpauze wordt vrijwel alleen fruit/groente meegegeven.
- Inzicht.
- Ik verwacht dat veel kinderen nu meer weten over wat gezond is en wat niet.
- Gaan bewuster om met eten.
- Bewustwording (4x).
- Ze leerden dingen kennen die ze nog niet kenden.
- Ze hebben beloofd dat ze voortaan aan moeder gaan vragen om meer komkommer en tomaat en noten.
- Bewust.
- Ze snappen nu beter wat goed en minder goed voedsel voor je lijf is.
- Er werd ook thuis over gesproken.
- Ze leren nieuwe groente soorten, Spoony bord.

- Gedeeltelijk. Ik werd wederom geconfronteerd met het feit dat niet alle leerlingen de middelen thuis hebben om gezond te eten.
- Bewuster geworden over eten.
- Er wordt af en toe nog over gesproken.
- Ze zijn er bewust mee bezig geweest.
- Meer inzicht in voeding.
- Gezondere broodtrommels zien we nu al en meer kennis van verschillende groenten.

Vind je de laatste drie weken voor de zomervakantie een goed moment voor uit het uitvoeren van de Gezonde Smikkelweken? Nee, ik vind het beter als...

- het ingezet wordt tijdens een thema.
- het in het voorjaar plaatsvindt.
- het in oktober/november gebeurt (rustige tijd in school).
- eerder wordt aangeboden.
- begin schooljaar.
- het eerder in het jaar is, dan kun je er de rest van het jaar op terug blijven komen.
- midden in het schooljaar is.
- het eerder plaatsvindt.
- je het kunt verwerken bij een thema, zodat je het dan kunt aanvragen.
- dit aan het begin van het schooljaar gebeurt.
- dit eerder is. In een rustige periode, dus niet in December of rond carnaval.
- de periode iets langer is, bijv. 5 weken.
- we ze zelf in kunnen plannen binnen de thema's waar we in werken.

Onder welke voorwaarden of met welke aanpassingen zou je dit programma in de toekomst willen inzetten?

- Zoals ik eerder aangaf tijdens een thema. Het heeft dan meer achtergrond en inhoud.
- Lager niveau (zmlk) eenvoudige opdrachten.
- Dat er bv. iemand langs komt bij ons op school.
- Niet meer aan het einde van het schooljaar.

Wat zou er veranderd moeten worden om dit programma nog een keer in te zetten?

- Een ander tijdstip en eventueel integreren met bestaande methode zoals bijv. Blink.
- Het Digibord, de hoeveelheid, de voorbereiding.

Overige opmerkingen

- Groente/fruit poster erg leuk; liefst nog eentje en uitbreiden.

- We hebben de gezonde smikkelweken niet meer kunnen uitvoeren in de weken voor de zomervakantie. We hebben gekeken naar de inhoud van de dozen en zagen dat alles een lange houdbaarheidsdatum heeft. Wellicht pakken we het in de eerste weken van het nieuwe schooljaar op.
- Ik vindt het erg leerzaam programma en omdat wij een Islamitische achtergrond hebben, wij zijn gewoon een Nederlandse school maar onze leerlingen eten erg ongezond thuis vandaar dat we erg blij zijn met deze lessen we moeten ze bewust maken van gezond leven en eten.
- Er wordt gevraagd of er vanuit school voldoende financiële en personele steun is bij het pakket maar het fijne is juist dat dat niet nodig is.
- Dit was wel een hele lange vragenlijst.
- Vooral het zelf maken en proeven van voedsel was een succes en het leren lezen van etiketten van producten (dit heb ik zelf toegevoegd en productverpakkingen meegenomen). Het mag van mij wel wat meer inhoud krijgen. De placemat en de poster mogen eruit voor de bovenbouw (te kinderachtig en de kinderen kennen echt veel groenten door het werken in de schooltuinen).